

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

8 ЖИЛД, 4 СОН

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА

ТОМ 8, НОМЕР 4

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

VOLUME 8, ISSUE 4

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА | INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

№4 (2025) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9297-2025-4>

Бош муҳаррир:
Тўхтасинов Илҳом
п.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Бош муҳаррир ўринбосари:

Главный редактор:
Тухтасинов Илхом
д.п.н., профессор (Ўзбекистан)

Заместитель главного редактора:

Editor in Chief:
Tuhtasinov Ilhom
DSc. Professor (Uzbekistan)

Deputy Chief Editor

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ

Назаров Бахтиёр
академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умарўғли
ф.ф.д., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова
ф.ф.д., профессор (Озарбайжон)

Бокиева Гуландом
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким
ф.ф.д., профессор (Татаристон)

Махмудов Низомиддин
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил
ф.ф.д., профессор (Россия)

Жўраев Маматкул
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахиммамед
к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Жеймс Форт
Мичиган университети (АҚШ)

Умархўжаев Мухтор
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Болтабоев Ҳамидулла
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Дўстмухаммедов Хуршид
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Сиддикова Ирода
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар
ф.ф.д. (Грузия)

Туробов Бекпулат
масъул қотиб, PhD, доцент
(Ўзбекистон)

Мўминова Маъсума Ғолиб қизи
ф.ф.д., (PhD) вб. доцент

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Назаров Бахтиёр
академик. (Ўзбекистан)

Якуб Умар оғли
д.ф.н., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова
д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Бакиева Гуландом
д.ф.н., профессор (Ўзбекистан)

Миннуллин Ким
д.ф.н., профессор (Татарстан)

Махмудов Низомиддин
д.ф.н., профессор (Ўзбекистан)

Керимов Исмаил
д.ф.н., профессор (Россия)

Джўраев Маматкул
д.ф.н., профессор (Ўзбекистан)

Куренов Рахиммамед
к.ф.н. (Туркменистан)

Кристофер Джеймс Форт
Университет Мичигана (США)

Умархаджаев Мухтар
д.ф.н., профессор (Ўзбекистан)

Мирзаев Ибодулло
д.ф.н., профессор (Ўзбекистан)

Балтабаев Ҳамидулла
д.ф.н., профессор (Ўзбекистан)

Дўстмухаммедов Хуршид
д.ф.н., профессор (Ўзбекистан)

Лиходзиевский А.С.
д.ф.н., профессор (Ўзбекистан)

Сиддикова Ирода
д.ф.н., профессор (Ўзбекистан)

Шиукашвили Тамар
д.ф.н. (Грузия)

Туробов Бекпулат
отв. секретарь, PhD, доцент
(Ўзбекистан)

Муминова Масума Ғолиб қизи
PhD и.о. доцент

EDITORIAL BOARD

Bakhtiyor Nazarov
academician. (Uzbekistan)

Yakub Umarogli
Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)

Almaz Ulvi Binnatova
Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)

Bakieva Gulandom
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Minnulin Kim
Doc. of philol. scien., prof. (Tatarstan)

Mahmudov Nizomiddin
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kerimov Ismail
Doc. of philol. scien., prof. (Russia)

Juraev Mamatkul
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kurenov Rakhimmamed
Ph.D. Ass. Prof. (Turkmenistan)

Christopher James Fort
University of Michigan (USA)

Umarchodjaev Mukhtar
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Mirzaev Ibodulla
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Boltaboev Hamidulla
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Dustmuhammadov Khurshid
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Lixodzievsky A.S.
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Siddiqova Iroda
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Shiukashvili Tamar
Doc. of philol. scien. (Georgia)

Turobov Bekpulat
PhD Ass. prof. Senior Secretary
(Uzbekistan)

Mo'minova Ma'suma
PhD Acting Docent
(Uzbekistan)

PageMaker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

1. Tajibayeva Latofat Farxodovna TABIAT VA INSON MUNOSABATLARINING ADABIYOTDA AKS ETISHI.....	5
2. Syuy Myao КРАТКОЕ РАССМОТРЕНИЕ ЯЗЫКОВОЙ И РИТОРИЧЕСКОЙ ЭСТЕТИКИ В «ЗОЛОТОЙ ЦЕПИ» ЧЖАН АЙЛИН.....	9
3. Najmiyeva Po‘lotoy Tilavmurodovna O‘ZBEK VA YAPON TILLARIDA KELISHIK QO‘SHIMCHALARI VA YAPON TILIDAGI KELISHIK PARTIKULALARINING MORFOLOGIK HAMDA SINTAKTIK MOHIYATI.....	14
4. Lutfilloeva Faxriniso Maxmudovna ЯПОН МИЛЛИЙ МАФКУРАСИДА ТИЛ ОМИЛИ ВА УНИНГ ИДЕОЛОГИК КОНЦЕПЦИЯСИ.....	20
5. Shaniyazov Jenisbay Ungarbaevich TURKIY VA INGLIZ TILLARIGA MUSHTARAK SO‘ZLAR HAQIDA.....	25
6. Ergasheva Tursunoy Abdukaюmovna ҚЎШИЛГАН ҚИЙМАТ СОЛИФИ ВА SALES TAX АТАМАЛАРИНИНГ ПРАГМАЛИНГВИСТИК ҚИЁСИЙ ТАХЛИЛИ.....	29
7. Xolikov Bahodir DEV O‘ZBEK MIFOLOGIYASI DOMINANT OBRAZALARIDAN BIRI SIFATIDA.....	34
8. Nilufar Abduraxmonova, Mahliyo Eshmamatova PARALLEL KORPUS ASOSIDA RAVISHDOSHLI BIRIKMALARNING SEMANTIKASI VA STRUKTUR MODELLARI TADQIQI.....	40
9. Hasanova Sevinch Hotam qizi THE MULTILEVEL STRUCTURE OF THE LANGUAGE SYSTEM AND ITS CONCEPTUAL INTERPRETATION IN TRANSLATION THEORY.....	52
10. Namazova Manzura Urakovna O‘ZBEK ADABIYOTIDA PSIXOLOGIZM (O‘ZBEK ROMANLARI ASOSIDA).....	58
11. Mavloнова Наргиза Алишеровна ПРИНЦИПЫ ОТБОРА ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ СООТВЕТСТВИЙ И ИДЕОГРАФИЧЕСКОЕ ОПИСАНИЕ АНГЛИЙСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ И ИХ СООТВЕТСТВИЙ В РУССКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ.....	63
12. Ismailov Anvar Rustamovich CHET TILI O‘QITUVCHILARNING PEDAGOGIK KOMPETENSIYASINING MOHIYATI.....	70
13. Achilova Zuxra Qurbonovna “MALLA SAVDOGAR” DOSTONI VARIANTLARIDA AVAZXON BILAN BOG‘LIQ SAFAR MOTIVI VA VAQT KULTI.....	75
14. Abduraxmonova Nilufar Zaynobiddin qizi, Xoljurayeva Yulduz Sobir qizi O‘ZBEK TILIDAGI NORP OBYEKTLARINI BIOES ANNOTATSIYA SXEMASI ASOSIDA ANIQLASH.....	88
15. Kim Татьяна Сергеевна ДИСКУРСИВНЫЙ АНАЛИЗ НОВОСТНОГО ТЕКСТА КОРЕЙСКИХ ГАЗЕТ.....	96
16. Laziza Dzhianbayeva РАНГ КОМПОНЕНТЛИ ТУРФУН БИРИКМАЛАР.....	102
17. Laziza Dzhianbayeva SOCIAL CHARACTERISTICS OF COLOR SEMANTICS.....	108
18. Makhammatkulova Diyora Nodirovna, Makhammatkulova Iroda Nodirovna, Rahimov Nodir Makhammatkulovich DIGITAL FOOTPRINT AS A PHENOMENON OF MODERN EDUCATION.....	114

19. Boboyev Ulash Ne'matovich OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI TILINING LEKSIK IMKONIYATLARI (GAZETA TILI MISOLIDA).....	120
20. Файзуллаева Мохинорабегим Бехзодбек кизи СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ РЕЧЕВЫХ АКТОВ ИЗВИНЕНИЯ В КИТАЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ.....	124
21. Rashidova Muxlisa, Sobirova Madina Mahmudjon qizi UNIVERSAL DEPENDENCIES MODELI DOIRASIDA SINTAKTIK ANNOTATSIYALANGAN KORPUSLARNI TAHLIL QILISH.....	129
22. Ишниязова Шахноз Ашировна МИФОЛОГИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ И ТОТЕМИЧЕСКИЕ МОТИВЫ В УЗБЕКСКОЙ ПРОЗЕ XX ВЕКА: К ПРОБЛЕМЕ ТИПОЛОГИЧЕСКОЙ БЛИЗОСТИ С ПРОИЗВЕДЕНИЯМИ ЧИНГИЗА АЙТМАТОВА.....	135
23. Тошбекова Дилором Исмоиловна СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ СТРУКТУРНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ИРОНИЧЕСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ В РУССКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ.....	143
24. Умурова Гузал Хотамовна ПСИХОЛОГИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТВОРЧЕСТВА - ЗНАЧИМОСТЬ КОМПЛЕКСНОГО ПОДХОДА К ИЗУЧЕНИЮ И ОРГАНИЗАЦИИ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	149
25. Даминова Фазода Ирисовна ТЕОРЕТИКО-ИСТОРИЧЕСКИЕ И МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ДРЕВНЕРУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ.....	154
26. Усманова Салиха Юлдашевна ИЗ ИСТОРИИ ИЗУЧЕНИЯ ВВОДНО-МОДАЛЬНЫХ ЕДИНИЦ В РУССКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКОЗНАНИИ.....	161
27. Hakimov Muxamadali Rafikovich ITALYAN TILIDA "ERKAKLIK" GENDER TUSHUNCHASINING LEKSIK-SEMANTIK VA LINGVOMADANIY TAHLIL.....	170
28. Lola Ibragimova INGLIZ VA O'ZBEK FRAZELOGIYASI: STRUKTUR-SEMANTIK VA LINGVOMADANIY XUSUSIYATLAR (SOG'LIQ-SALOMATLIK MAQOLLARI MISOLIDA).....	176
29. Nazirova Munisa Mirzakamalovna MODAL BIRLIKLARNING LINGVISTIK VA PRAGMATIK ASOSLARI.....	182
30. Sharipov Raufjon Elmurod o'g'li AKADEMIK G'ANIJON ABDURAHMONOVNING "TARIXIY SINTAKSIS" ASARIDA QO'SHMA GAPLAR EVOLYUTSIYASI.....	186
31. N.Z.Abduraxmonova, Salomat Otamurodova MASHINA TARJIMASI VA LINGVISTIK JARAYONLAR.....	191
32. Davlatova Hulkaroy Uktamovna BOLALARDA TIL VA TAFAKKURNING SHAKLLANISHI: LINGVOKOGNITIV YONDASHUVDA NAMOYON BO'LISHI.....	198

ISSN: 2181-9297

www.tadqiqot.uz

Namazova Manzura Urakovna Shahrisabz davlat pedagogika instituti dotsenti,
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)**O'ZBEK ADABIYOTIDA PSIXOLOGIZM (O'ZBEK ROMANLARI ASOSIDA)** <https://doi.org/10.5281/zenodo.19322508>**ANNOTATSIYA**

Mazkur maqolada o'zbek adabiyotida psixologizm masalasi, ayniqsa o'zbek romanlari asosida ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Psixologizm badiiy asarda qahramonning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari, ong va his-tuyg'ular dinamikasini ifodalashda muhim estetik kategoriya sifatida qaraladi. Maqolada psixologizmning o'zbek romanchiligida shakllanishi, taraqqiyot bosqichlari va badiiy funksiyalari yoritiladi. Shuningdek, mustaqillik davrida milliy adabiyotda inson ruhiyatini chuqur tasvirlashga bo'lgan e'tiborning kuchayishi ijtimoiy-ma'naviy islohotlar bilan bog'liq holda tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: psixologizm, o'zbek adabiyoti, o'zbek romani, badiiy obraz, ichki monolog, inson ruhiyati.

Намазова Манзура УраковнаДоцент Шахрисабзского государственного
педагогического института,
Кандидат филологических наук (PhD)**ПСИХОЛОГИЗМ В УЗБЕКСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ (на основе узбекских романах)****АННОТАЦИЯ**

В данной статье с научной и теоретической точки зрения анализируется проблема психологизма в узбекской литературе, особенно на основе узбекских романов. Психологизм рассматривается как важная эстетическая категория в выражении внутреннего мира героя, его духовных переживаний, динамики сознания и эмоций в произведении искусства. В статье освещаются формирование, этапы развития и художественные функции психологизма в узбекских романах. Также анализируется возросшее внимание к углубленному изображению человеческой психики в национальной литературе в период независимости в связи с социально-духовными реформами.

Ключевые слова: психологизм, узбекская литература, узбекский роман, художественный образ, внутренний монолог, человеческая психика.

Namazova Manzura Urakovna Docent of Shakhrisabz State Pedagogical Institute,
Doctor of philosophy (PhD) and regional philology**PSYCHOLOGY AND UZBEK LITERATURE****ANNOTATION**

This article analyzes the issue of psychologism in Uzbek literature, especially on the basis of Uzbek novels, from a scientific and theoretical perspective. Psychologism is considered an important aesthetic category in expressing the inner world of the hero, his spiritual experiences, the dynamics of consciousness and emotions in a work of art. The article highlights the formation, stages of development and artistic functions of psychologism in Uzbek novels. Also, the increased attention to the in-depth depiction of the human psyche in national literature during the period of independence is analyzed in connection with socio-spiritual reforms.

Keywords: psychologism, Uzbek literature, Uzbek novel, divine image, internal monologue, human psyche

KIRISH

Jahon adabiyoti taraqqiyotida psixologizm badiiy tafakkurning muhim mezonlaridan biri sifatida shakllangan bo'lib, u inson shaxsiyatini chuqur va har tomonlama anglashga xizmat qiladi. Ayniqsa, roman janrida psixologizm qahramon ichki olamini, uning ruhiy iztiroblari, ijtimoiy muhit bilan munosabati va ma'naviy tanlovlarini ochib berishda yetakchi o'rin tutadi. O'zbek adabiyotida ham roman janri rivoji bilan bir qatorda psixologizm muammosi dolzarb ahamiyat kasb etib, milliy badiiy tafakkurning muhim xususiyatlaridan biriga aylangan.

Mustaqil O'zbekistonda adabiyot va ma'naviyat masalalari davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev o'z nutq va chiqishlarida adabiyot va san'atni xalqning ma'naviy kamoloti, yosh avlod tarbiyasi hamda milliy o'zlikni anglashda muhim omil sifatida ta'kidlab kelmoqda. Prezidentning adabiyot "inson qalbini tarbiyalaydigan, uni ezgulikka yetaklaydigan qudratli ma'naviy kuch" ekanligi haqidagi fikrlari badiiy ijodda inson ruhiyatini chuqur ochib berishga qaratilgan psixologik yondashuvlarning ahamiyatini yanada oshiradi.

O'zbekiston Respublikasining ma'naviy-ma'rifiy sohani rivojlantirishga qaratilgan qonun va qarorlarida milliy madaniyat, adabiyot va san'atni qo'llab-quvvatlash, ijodkorlarni rag'batlantirish, ayniqsa inson va jamiyat muammolarini chuqur badiiy tadqiq etuvchi asarlar yaratishga alohida e'tibor qaratilgan. Ushbu huquqiy-me'yoriy hujjatlar o'zbek romanchiligida inson shaxsiyatini, uning ruhiy dunyosini chuqur va har tomonlama tasvirlashga bo'lgan ehtiyojni kuchaytirdi.

Ayniqsa, mustaqillik davri o'zbek romanlarida insonning ichki kechinmalari, ma'naviy izlanishlari, ijtimoiy muhit bilan ziddiyatlari va ruhiy evolyutsiyasini tasvirlashga bo'lgan intilish kuchaydi. Bu esa psixologizmni nafaqat badiiy-uslubiy vosita, balki ijtimoiy-falsafiy mazmuni ifodalovchi muhim estetik kategoriya sifatida o'rganishni taqozo etadi. Shu bois o'zbek romanlari asosida psixologizm masalasini tadqiq etish zamonaviy adabiyotshunoslikning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar sharhi

Adabiyotshunoslikda psixologizm masalasi badiiy asarda inson ichki dunyosini, ruhiy kechinmalari va ong jarayonlarini tasvirlash bilan bog'liq estetik kategoriya sifatida talqin etilib, u jahon va milliy adabiyot taraqqiyotida muhim ilmiy muammo sifatida qaraladi. Tadqiqotlarda psixologizm ko'pincha realizm adabiyoti bilan uzviy bog'lanadi, chunki aynan realizm inson shaxsiyatini murakkab, ziddiyatli va dinamik hodisa sifatida tasvirlashga intiladi. Shu nuqtai nazardan, psixologizm roman janrining yetakchi xususiyatlaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

O'zbek adabiyotshunosligida psixologizm muammosi dastlab mumtoz adabiyotdagi inson ruhiyati tasviri bilan bog'liq holda o'rganilgan bo'lsa, keyinchalik zamonaviy romanlar tahlilida alohida ilmiy yo'nalishga aylandi. Tadqiqotchilar o'zbek romanlarida psixologizmning shakllanishi

va rivojlanishini jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlar, shaxs va muhit munosabatlari hamda milliy tafakkur taraqqiyoti bilan bog'lab talqin qiladilar. Ilmiy manbalarda ta'kidlanishicha, psixologizm o'zbek romanlarida nafaqat ichki monolog yoki ruhiy kechinmalar tasviri orqali, balki syujet, obrazlar tizimi va muallif pozitsiyasi orqali ham namoyon bo'ladi.

Bir qator adabiyotshunoslik ishlarida o'zbek romanlarida qahramon ruhiy holatini ochib berishda ichki monolog, ruhiy tahlil, psixologik detal va ramziy obrazlarning ahamiyati alohida qayd etiladi. Tadqiqotchilar bunday vositalar orqali qahramonning jamiyat bilan ziddiyatli munosabatlari, ma'naviy izlanishlari va shaxsiy tanlovlari chuqur yoritilishini ta'kidlaydilar. Psixologizmning bunday ko'rinishi o'zbek romanlariga falsafiy teranlik va estetik mukammallik bag'ishlaydi.

Mustaqillik davri adabiyotiga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlarda psixologizm masalasi yangi bosqichda ko'rib chiqiladi. Ushbu davr romanlarida inson shaxsiyatiga, uning ichki erkinligi, ma'naviy mas'uliyati va o'zligini anglash muammolariga kuchli e'tibor qaratilgani qayd etiladi. Tadqiqotchilar bu jarayonni jamiyatda kechayotgan demokratik va ma'naviy yangilanishlar bilan bog'lab izohlaydilar. Psixologizm bu davr romanlarida qahramonning ichki evolyutsiyasi, ruhiy inqiroz va o'z-o'zini anglash jarayonlarini tasvirlashning asosiy badiiy vositasiga aylanadi.

Shuningdek, ilmiy adabiyotlarda o'zbek romanlarida psixologizmning milliy xususiyatlari masalasi ham keng yoritiladi. Tadqiqotchilar psixologik tasvirda milliy mentalitet, urf-odatlar, diniy-axloqiy qadriyatlar va tarixiy xotira muhim o'rin tutishini ta'kidlaydilar. Bu holat o'zbek romanlaridagi psixologizmni jahon adabiyotidagi umumiy psixologik tasvir an'alaridan farqlovchi muhim omil sifatida baholanadi.

Muhokama va natijalar. O'zbek romanlarida psixologizm badiiy tafakkurning muhim tarkibiy qismi sifatida shakllanib, qahramon shaxsiyatini ichki tomondan ochib berishga xizmat qiladi. Psixologik tasvir nafaqat qahramonning ruhiy holatini ifodalash, balki uning jamiyat, muhit va tarixiy sharoit bilan munosabatlarini anglash vositasi hamdir. Shu bois o'zbek romanchiligida psixologizm syujet va obrazlar tizimi bilan uzviy bog'langan holda namoyon bo'ladi.

O'zbek romanlarida psixologizmning zamonaviy va klassik shakllari

Muallif	Roman nomi	Psixologizm turi	Asosiy badiiy vositalar	Psixologik mazmun va ahamiyati
Xurshid Do'stmuhammad	<i>Bozor</i>	Falsafiy-eksistensial psixologizm	Ramz, majoz, "ong oqimi" unsurlari, tahliliy pauza	Insonning ma'naviy erkinligi va jamiyat (bozor) o'rtasidagi ziddiyat. Qahramonning "O'zini topish" fojiasi yoritiladi.
Ulug'bek Hamdam	<i>Muvozanat</i>	Ijtimoiy-ruhiy evrilish (Transformatsiya)	Ichki monolog, retrospeksiya (xotiraga qaytish), antiteza (ziddiyat)	Ijtimoiy o'zgarishlar davrida ziyoli qahramonning ruhiy muvozanatini yo'qotishi va ma'naviy tayanch izlashi aks etadi.
Nazar Eshonqul	<i>Go'r-o'g'li</i>	Metafizik-postmodern psixologizm	Arxeotipik obrazlar, mifologizm, syurrealistik tasvir	Inson ongsizligidagi (podsoznaniye) qo'rquvlar, tarixiy xotira va shaxsning metafizik tanholigi fojiviy tarzda tahlil qilinadi.
Abdulla Qodiriy	<i>O'tkan kunlar</i>	Analitik psixologizm	Psixologik detal, portret, qahramon harakati	Klassik uslubda shaxs erkinligi va an'analar to'qnashuvi orqali inson ruhiyatining nozik qirralari ochiladi.

Muallif	Roman nomi	Psixologizm turi	Asosiy badiiy vositalar	Psixologik mazmun va ahamiyati
Cho'lpon	<i>Kecha va kunduz</i>	Introspektiv (ichki) tahlil	Ichki monolog, tush va lirik iztirob	Ijtimoiy muhitning shaxsni (ayolni) ezishi va qahramonlarning ichki dunyosidagi "kecha va kunduz" (zulmat va nur) jangi.
Tog'ay Murod	<i>Otamdan qolgan dalalar</i>	Etnopsixologizm	Takrorlar, ritmik nasr, milliy ramzlar	Milliy ruh, o'zbek dehqonining o'zligi, mustamlakachilik va shaxsiy iztirob uyg'unligi.
Erkin A'zam	<i>Shovqin</i>	Intellektual-ironik psixologizm	Kinoya, ijtimoiy tahlil, dialog	Zamonaviy shaxsning ruhiy bo'shligi, jamiyatdagi ma'naviy "shovqinlar" va o'zlikni saqlab qolish muammosi.

O'zbek romanlarida psixologizmning dastlabki yuksak namunalarini XX asr boshlarida yaratilgan asarlarda kuzatish mumkin. Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romani o'zbek adabiyotida chuqur psixologik tahlilga asoslangan ilk yirik roman sifatida e'tirof etiladi. Asarda Otabek obrazining ichki dunyosi, uning sevgi, vatanparvarlik, ijtimoiy adolat haqidagi qarashlari ruhiy ziddiyatlar orqali ochib beriladi. Otabekning Kumushga bo'lgan muhabbati bilan ijtimoiy burch o'rtasidagi ichki kurashi psixologik tasvir orqali chuqurlashtiriladi. Qodiriy qahramonning ichki kechinmalarini ko'pincha bevosita ichki monolog orqali emas, balki uning harakatlari, sukutlari va ruhiy holatini ifodalovchi detallar orqali beradi, bu esa psixologizmning bilvosita shaklini yuzaga keltiradi.

Cho'lponning "Kecha va kunduz" romanida esa psixologizm yanada murakkab va dramatik xarakter kasb etadi. Asardagi Zebi obrazining ruhiy iztiroblari, ayol taqdiri, erkinlik va majburiyat o'rtasidagi ziddiyatlar psixologik tahlilning markazida turadi. Zebi ichki kechinmalarining bosqichma-bosqich kuchayishi uning fojiviy taqdirini tayyorlaydi. Cho'lpon psixologizmi individual shaxs fojeasini ijtimoiy muhitning adolatsizligi bilan bog'lab ko'rsatadi, bu esa psixologik tasvirni ijtimoiy-falsafiy mazmun bilan boyitadi.

Sovet davri o'zbek romanlarida psixologizm ma'lum darajada mafkuraviy cheklolarga duch kelgan bo'lsa-da, ayrim yozuvchilar inson ichki dunyosini tasvirlashda badiiy imkoniyatlarni saqlab qolishga intildilar. Bu davr asarlarida psixologizm ko'pincha qahramonning ijtimoiy burch, jamoa va shaxsiy istaklar o'rtasidagi ichki qarama-qarshiliklar orqali namoyon bo'ladi. Qahramon ruhiyati ko'proq tashqi hodisalar fonida, bilvosita tarzda ochiladi.

Mustaqillik davri o'zbek romanlarida esa psixologizm yangi bosqichga ko'tarildi. Bu davr adabiyotida inson shaxsiyati, uning ichki erkinligi, ma'naviy izlanishlari va ruhiy inqirozlari markaziy mavzuga aylandi. O'tkir Hoshimovning roman va qissalarida inson ruhiyati oddiy hayotiy vaziyatlar orqali chuqur ochib beriladi. Uning asarlarida psixologizm ko'pincha ichki monolog, xotira va o'z-o'zini tahlil qilish shaklida namoyon bo'ladi. Qahramonlar o'z o'tmishini eslar ekan, ularning ichki iztiroblari va pushaymonlari ruhiy tahlil orqali ochiladi.

Tog'ay Murod ijodida psixologizm milliy ruh va ramziy tafakkur bilan uyg'unlashadi. Uning romanlarida qahramon ruhiy holati tabiat manzaralari, ramziy obrazlar va ichki sukunat orqali ifodalanadi. Psixologik tasvir bu yerda bevosita so'z bilan emas, balki badiiy muhit orqali beriladi. Bu usul o'zbek romanlarida psixologizmning o'ziga xos milliy shaklini yuzaga keltiradi.

Umuman olganda, o'zbek romanlarida psixologizm turli shakl va usullarda namoyon bo'ladi. Ichki monolog, psixologik detal, ramziy obrazlar, xotira va ruhiy tahlil vositalari orqali qahramon

ichki dunyosi chuqur ochib beriladi. Psixologizm o'zbek romanlarida nafaqat badiiy mahorat belgisi, balki jamiyat va inson munosabatlarini anglashning muhim estetik va falsafiy vositasi sifatida qaraladi. Bu holat o'zbek romanchiligini jahon adabiyotidagi psixologik roman an'analari bilan uyg'unlashtiradi va uning milliy qiyofigini yanada boyitadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Cho'lpon. Kecha va kunduz. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti; 1991.
2. Hoshimov O'. Dunyoning ishlari. Toshkent: Sharq nashriyoti; 2002.
3. Karimov N. O'zbek romanchiligi va badiiy tafakkur. Toshkent: Fan nashriyoti; 2004.
4. Normatov U. XX asr o'zbek adabiyoti jarayoni. Toshkent: Fan nashriyoti; 2000.
5. Oybek. Navoiy. Toshkent: O'zbekiston davlat badiiy adabiyot nashriyoti; 1987.
6. Qo'shjonov M. Adabiyotshunoslikka kirish. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti; 1996.
7. Qodiriy A. O'tkan kunlar. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti; 1988.
8. Rasulov A. Badiiy tahlil asoslari. Toshkent: Universitet nashriyoti; 2005.
9. Tog'ay Murod. Otamdan qolgan dalalar. Toshkent: Sharq nashriyoti; 2001.
10. Yo'ldoshev Q. Mustaqillik davri o'zbek romani. Toshkent: Akademnashr; 2012.

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА
INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадqiqот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000